

ἙΠΕΤΗΡΙΟΝ

Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Γραμμῶν

ἔτος ΙΓ΄

Ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἐν Παρισίοις
Συλλόγου πρὸς ἐπίσχιση τῶν Ἑλληνικῶν Στοιχείων.

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΑΘΗΝΑΙ 1937

Παν. Ι. Ζέπου, Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Συνταγματικὸν νομικὸν Ἀλεξάνδρου Ἰωάννου Ὑψηλάντη Βασιλοῦδα, Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας 1870, μετ' εἰσαγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως τῶν ἐν αὐτῷ θεσμῶν, Ἀθῆναι, Ἐκδόσεις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1936. Σελ. ι' + 267.

Διὰ τὴν ἱστορίαν τὴν ἐθνικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν τῆς Ρουμανίας ἡ «φαναριωτικὴ» λεγομένη, περίοδος ἀποτελεῖ ἄλυτον κόμβον συζητήσεων. Καθ' ὅλην τὴν τελευταίαν πενήτηκονταετίαν, τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πνευματικὴν ρουμανικὴν ζωὴν διέτρεχε πνεῦμα ἀκράτου ἀντιφαναριωτισμοῦ, ὁδηγοῦντας εἰς τὴν πλήρη ἀρνησιν πάσης εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως τῶν φαναριωτῶν καὶ ἐκδηλοῦμένου μετὰ τὴν κατηγορίαν ὅτι πᾶν τὸ σαθρὸν καὶ ἀνήθικον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ ρουμανικὴ ζωὴ, ὀφείλεται εἰς τὴν φθοροποιὸν ἐπίδρασιν τῆς φαναριωτικῆς διοικήσεως. Εἶναι ὅμως προφανὲς διὰ τὸν ἀμερόληπτον κριτὴν ὅτι λόγοι μόνον ἐθνικοῦ φανατισμοῦ ἐδημιούργησαν μίαν τόσοσιν μονόπλευρον κρίσιν. Οὐδεὶς βεβαίως ἀρνεῖται ὅτι ἡ ἱστορία τῶν φαναριωτῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας ὑπῆρξεν ἐνίοτε μεστὴ παντὸς εἴδους καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι συνειτέλεσαν ἀσφαλῶς εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλαστικῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἠθῶν, ἀλλ' ἡ διαφθορὰ αὐτῆ, γνώρισμα σύνηθες εἰς τὰ καθεστῶτα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ δὴ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα μετεῖχον χαρακτῆρος σατραπικοῦ ὡς πρὸς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρχῆς, ἐξηρτῶντο δ' ἐντελῶς ἐξ ἄλλου κυριάρχου ὡς πρὸς τὴν γένεσιν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας, δὲν πρέπει νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν μεγάλην πολιτιστικὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποῖαν κατέβαλον οἱ φαναριῶται εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας μετὰ σοβαρά, καὶ σήμερον δ' ἔτι ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα, προσπάθειαν, τῆς ὁποίας τὴν καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐξ ἀπόψεως ἀποτελεσμάτων μεγάλην ἀξίαν δὲν δύναται οὔτε πρέπει νὰ καλύψῃ ἡ ψεγομένη ὑπὸ τῶν ρουμάνων ἐθνικοφρόνων, ἀμφιβόλου ἄλλωστε συνειδητικῆς ἀπόπειρα τῶν φαναριωτῶν πρὸς ἐξελληνισμόν τῶν βλαχικῶν πληθυσμῶν.

Εἰς ἐν τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ζωὴν ἡ φαναριωτικὴ διοίκησις ἀναφέρεται ἡ κρινομένη μελέτη. Ἀποτελεῖ τὸ μνημεῖον τοῦτο κώδικα ἠυθμίζοντα τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις ὑπὸ τὸν τίτλον «Συνταγματικὸν Νομικόν», ἐκδοθέντα δὲ τὸ 1780 εἰς ἑλληνικὴν καὶ ρουμανικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ «Ἡγεμόνος πάσης Οὐγγροβλαχίας» Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, πάππου τοῦ ὁμωνύμου πρωτοπόρου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰσχύσαντα μέχρι τοῦ 1816, ὅτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπίσης κώδικος τοῦ Γεωργίου Καρατζᾶ.

Τὸ κεντρικὸν καὶ θεμελιῶδες πρόβλημα, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἐν σχέσει μετὰ τὸ Συνταγματικόν, εἶναι ἂν τοῦτο ἀποδίδῃ δίκαιον ἐγγώριον ἢ ἄε ἀποτελῇ ἐκλαϊκευμένην κωδικοποίησιν τοῦ ἑλληνοβυζαντινοῦ δικαίου, ὡς τοῦτο ἐπέζησε καὶ διεμορφώθη εἰς τὸ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους. Ἡ πρώτη γνώμη, κρατοῦσα ἐν Ρουμανίᾳ,

παραβλέπει τὸ θεμελιώδες γεγονός ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ βλαχικοῦ δικαίου εἶναι βραχυτάτη ἀνατρέχουσα μόλις εἰς τὰ μέσα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος καὶ ὅτι καὶ αἱ πρῶται συλλογαὶ αὐτοῦ ὡς ἡ *Pravila dela Gonoza* τοῦ 1640 καὶ ἡ *Indreptarea Legiei cu Dumnezeu* τοῦ 1652 ἀποδίδουν δίκαιον κυρίως βυζαντινόν.

Τὴν δευτέραν γνώμην ἀκολουθεῖ καὶ ἀποδεικνύει εἰς τὴν προτασσομένην τοῦ κειμένου τοῦ Συνταγματίου μακρὰν εἰσαγωγὴν ὁ κ. Ζέπος.

Πράγματι ἀπὸ τὴν ἔξονυχιστικὴν ἀνάλυσιν τοῦ συγγραφέως προκύπτει ὅτι τὸ Συνταγματίον τοῦ Ὑψηλάντου ἀποτελεῖ κωδικοποίησιν τοῦ εὐρέτατα διαδεδομένου τότε καὶ ἐν Βλαχίᾳ ἑλληνοβυζαντινοῦ δικαίου, εἴτε περιεχομένου εἰς τὰς διατάξεις τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, εἴτε δημῶδους τοιούτων, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔζησεν καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἰδίαν ζωὴν, ἀποτελοῦν τὸν καίκον τὸν συνδέοντα πρὸς τὸ βυζαντινὸν τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον καὶ δι' αὐτοῦ τὰ δίκαια τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

Οὕτως εἰς μὲν τὸ Ἐμπράγματον δίκαιον, αἱ διατάξεις περὶ ἐμφυτεύσεως ἐν τίτῳ XXXV εἶναι προφανῶς βυζαντινῆς καταγωγῆς, εἰς τὸ Ἐνοχικὸν τὰ θέματα τῆς ἀγοραπωλησίας καὶ τοῦ δανείου καὶ ἰδίως ἡ ἐν τίτῳ XXXII § ιβ' διατάξεις καθ' ἣν «οἱ κώδικες αὐτοὶ (τῶν ἀγοραπωλησιῶν) νὰ εἶναι ξεχωριστοὶ καὶ νὰ φυλάττωνται πάντοτε εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἐπισκοπὰς με βουῖλλαν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων διὰ νὰ μὴ μένη ὑποψία ἀλλαγῆς ἢ δόλου» ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ αὐτῷ τίτῳ ὀριζόμενα περὶ προτιμήσεως ἀποτελοῦν ἐπίσης προφανῶς ἀπόδοσιν βυζαντινοῦ καὶ παλαιότερου ἀνατολικοῦ δικαίου.

Ἰδιαιτέραν ὁμως ἐντελῶς σημασίαν ἔχουν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς αἱ διατάξεις οἰκογενειακοῦ δικαίου τοῦ Συνταγματίου, αἱ ὁποῖαι διέπονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης ἐκδηλουμένης μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν τῶν γονέων καὶ τῶν ἀδελφῶν πρὸς προίκισιν τῆς κόρης ἢ ἀδελφῆς τῶν ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας, διαμορφουμένων κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν σύστημα τῶν κατὰ τὴν περιουσίαν τῆς μητρὸς (*bona materna*), καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τὴν διατάξιν τῆς § β τοῦ τίτλου XX, καθ' ἣν «Ἄν ὁμως μία θυγάτηρ μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς προικισθῇ ἐκ τῶν πατρικῶν μόνον ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς μετ' ὀλιγωτέραν προίκα ἀπὸ ὅσην τυχὸν ἐπροικίσθη πρότερον ἄλλῃ ἀδελφῇ ἐκείνης, περιόντων ἔτι τῶν γονέων, καὶ συμβῆναι νὰ γένη τοῦτο ἀπὸ ἐνοχὴν καταλειμμένου πατρικοῦ χρέους, ὅπου ἔτυχε νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς γονεῖς ὕστερον ἀπὸ τὴν ὑπανδρείαν τῆς πρώτης θυγατρὸς, καὶ τύχη μετὰ ταῦτα νὰ ἀποθάνῃ ἄτεκνος κανένας ἀδελφὸς πλούσιος, τότε τὰ λοιπὰ ἀδέλφια νὰ ἔχουν χρέος ἀφεικτικὸν νὰ κάμουν ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ ἀπογεμίσουν δηλαδὴ τὴν προίκα τῆς δευτέρας θυγατρὸς μετὰ τὴν ἰδίαν ποσότητα, ὅπου καὶ ἡ πρώτη ἐπροικίσθη, ἢ νὰ βάζουν εἰς μέσον ὅλα τὰ ἰδιώτικα πράγματα τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ καὶ νὰ τὰ μοιράζωνται ἕξ ἴσῳ μετὰ τὴν

ἀδελφὴν τους ἐκείνην ὅπου ἔλαβεν τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα καὶ τοῦτο ὅταν δὲν ἔχουν καὶ ἄλλας ἀδελφὰς ἀγάμους, χρηζούσας δηλαδὴ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπικουρίας πρὸς τὴν ὑπανδρείαν, καὶ ἂν εἶναι τόση ἡ περιουσία τοῦ θανόντος ἐκείνου πλουσίου ἀδελφοῦ, ὅπου νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τὸ νὰ λάβουν καὶ οἱ ἀδελφοὶ τὸ ἀνήκον αὐτοῖς μέρος καὶ νὰ ὑπανδρευθῶν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀδελφαὶ καὶ νὰ μεθέξῃ καὶ ἡ ἀδικηθεῖσα μετ' τὴν ὀλιγωτέραν προῖκα*.

Τὸ εἰς τοῦς ἄρθενας μόνον κατιόντας χορηγούμενον (XX, γ') ἰδιαίτερον κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ οἴκου τοῦ «καμινίου ἀπὸ τὸ ὅποιον πῶζεται ἡ σκλιτάδα καὶ τὸ γένος τῆς φαμίλιας» ὁλοκληρώνει τὴν εἰκόνα τῆς οἰκογενειακῆς κοινοκτημοσύνης, τῆς γνωρίμου εἰς τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον.

Τὸ δευτέρον μέρος τοῦ βιβλίου περιέχει τὸ κείμενον εἰς ἑλληνικὴν καὶ ῥουμανικὴν τοῦ Συνταγματίου μετ' τινὰς διορθώσεις, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Ἐν παραρτήματι δὲ ἀναδημοσιεύονται δύο χρυσόβουλλα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου προγενέστερα τοῦ Συνταγματίου ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Βλαχίᾳ.

Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Ζέπου εἶναι σοβαρὰ καὶ προδίδει μακρὰν καὶ ἐνδελεχῆ ἐνασχόλησιν περὶ τὸ λαϊκὸν δίκαιον τῶν παραδουναβίων χωρῶν ἐν συνδυασμῷ καὶ συγκρίσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἀνατολικά δίκαια, καὶ ἰδίᾳ τὸ δημῶδες ἑλληνοβυζαντινόν. Ἐκτὸς δὲ τῆς καθαρῶς κριτικῆς τῆς ἀξίας ἔχει καὶ τὸ πρόσθετον προσὸν ὅτι παρουσιάζει ἀνάγλυφον τῶν ὁμοιοτήτων τῶν λαϊκῶν δικαίων τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων, τὰ ὅποια ἔχουν κοινὴν πηγὴν τὰς ἀπλᾶς καὶ βαθεῖας ἐννοίας τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἀλλὰ ὑφίστανται προφανῆ ἀλληλεπηρεασμὸν, ὀφειλόμενον εἰς τὸν κοινὸν πολιτιστικὸν δρόμον ὃν ἠκολούθησαν, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ξένην δεσποτείαν, οἱ περὶ τὸν Αἴμον λαοί, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστελλε συνεχῶς τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνευματικὸν κέντρον τῆς Πόλεως.

ΓΡΗΓ. Π. ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006